

ISTRAŽIVANJA U IMOTSKOJ KRAJINI

HRVATSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO
KONZERVATORSKI ODJEL U IMOTSKOM

CROATIAN ARCHAEOLOGICAL SOCIETY - ZAGREB - *Founded 1878*

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH
IN IMOTSKA KRAJINA

CONFERENCE

Imotski, 2011

HRVATSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO - ZAGREB - *Utemeljeno 1878. god.*

ISTRAŽIVANJA
U IMOTSKOJ KRAJINI

ZNANSTVENI SKUP

Imotski, 2011. god.

Ivan Alduk Arheološka istraživanja u Imotskoj krajini <i>Archaeological research in Imotska krajina</i>	9
Ivo Glavaš Stanica beneficijarija u Novama <i>The beneficiarii post in Novae</i>	27
Iva Kaić Intagliji iz zbirke Franjevačkog samostana u Imotskom <i>Intagli dalla collezione del Convento francescano a Imotski (Imoschi)</i>	41
Zrinka Šimić-Kanaet Istraživanja u Imotskoj krajini. Lokalno je univerzalno <i>Research in Imotska krajina. Local is universal</i>	59
Ana Pavlović Reducirani numi siscijske kovnice tipa Iovi Conservatori Avgg Nn iz ostave u Trijebnju <i>Reduced nummi from the Siscia mint, type Iovi Conservatori Avgg Nn from the Trijebanj hoard</i>	69
Vinka Bubić Terenski pregled lokaliteta kod Velića <i>A field survey of the archaeological site near Velić</i>	91
Ivan Alduk Radionice stećaka u Imotskoj krajini <i>Workshops of medieval tombstones in Imotska krajina</i>	103

Radoslav Dodig

Podrijetlo imena Imotski
De origine nominis Imothes

113

Ivor Janković

Tradicionalna vs. 3D geometrijska morfometrika u bioarheologiji:
alternativa ili komplementaran pristup?
*Traditional vs. 3D geometric morphometrics in bioarchaeology:
an alternative or complementary approach*

127

Zrinka Premužić, Petra Rajić Šikanjić

Primjeri osteoporoze u arheološkim populacijama Hrvatske
Examples of osteoporosis in the archaeological populations of Croatia

139

U organizaciji Hrvatskog arheološkog društva i Konzervatorskog odjela u Imotskom od 11. do 13. listopada 2011. održan je znanstveni skup s temom „Istraživanja u Imotskoj krajini“. Društvu je ovo bio prvi ovakav skup u ovom dijelu dalmatinske unutrašnjosti. Društvu je ovo bio prvi ovakav skup u ovom dijelu dalmatinske unutrašnjosti. Iskreno, nadamo se da nije i posljednji. Naime, Zabiokovlje se u arheološkom smislu posljednjih nekoliko godina pokazalo kao vrlo izdašna ali još uvijek slabo poznata regija. Istraživanja na trasi autoceste prema Dubrovniku te osnivanje Konzervatorskog odjela u Imotskom, kao i trud nekolicine kolega sve više ukazuju na potrebu daljnjeg istraživanja i valorizacije arheološke i ostale kulturne baštine ovog kraja. Skup je održan u skromnim uvjetima i okolnostima u trenutku kada je njegova organizacija u Imotskom zapala u probleme te došla u pitanje. Međutim, unatoč svim preprekama nastavljeno je s ovom važnom i potrebnom tradicijom koja traje već desetljećima.

Nešto manji broj kolega koji su se odazvali i krenuli na put prema Imotskom ipak je ponio sa sobom neka nova saznanja o razvoju arheologije u Hrvatskoj kao i osobne impresije o ovom zaboravljenom kutku naše zemlje stisnutom između Biokova i granice s Hercegovinom.

Gotovo 20 predavanja pokrilo je različite aspekte arheoloških istraživanja na području Imotskog, Vrgorca, Sinjske krajine i susjedne Hercegovine. Isto tako predstavljeno je i 10 postera s uvodima u različita istraživanja.

Posebice bi izdvojili dva događaja koja su obilježila ovaj skup. To je u prvom redu otvorenje izložbe prućene bogatim katalogom „Arheološka istraživanja na trasi autoceste u Zabiokovlju i Plini“ u organizaciji Gradskog muzeja Makarska i privatnih arheoloških firmi koje su radile na spomenutoj trasi. Sjetimo li se samo nestručnih i neutemeljenih napada na našu struku upravo radi istraživanja na hrvatskim autotcestama, svjesni smo kolika je vrijednost ove i sličnih publikacija.

Drugi događaj je predavljanje knjige naše profesorice Tihomile Težak-Gregl „Uvod u prapovijesnu arheologiju“. Udžbenici su zasigurno velika potreba, kako studentima tako i svima koji se vremenom odmaknemo od pojedinih tema u arheologiji. S druge strane, udžbenici su plod dugogodišnjega rada i iskustva. Nadamo se da će ova knjiga potaknuti slične poduhvate.

Ivan Alduk

Domagoj Tončinić

VINKA BUBIĆ

TERENSKI PREGLED LOKALITETA KOD VELIĆA

UDK/UDC 902.3(497.5 Velić)2011”
904:726.821(497.5 Velić)

Prethodno priopćenje
Primljeno: 3.12.2012.

Vinka Bubić
Odsjek za arheologiju
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR — 10000 Zagreb
vibubic@ffzg.hr

Nakon što je početkom 2011. godine Konzervatorski odjel u Splitu zaprimio dojavu o postojanju nadsvođene grobnice na lokaciji uz cestu Trilj-Livno između sela Jabuka i Velić, stručnjaci iz četiri institucije obavili su terenski pregled naznačene lokacije. Područje triljskog kraja bogato je arheološkom građom iz svih razdoblja što je i zabilježeno u literaturi. Među objavljenom građom je i istaknuti nalaz miljokaza iz Velića, datiran u 3. st. Međutim, pokazalo se da lokacija na kojoj je pronađena grobnica dosad nije spominjana u literaturi. Zbog toga je glavni cilj terenskog pregleda bio registrirati, dokumentirati i zaštititi novi lokalitet između Jabuke i Velića. Zabilježeni podaci ukazuju na postojanje ostataka bedema unutar kojih se nalaze urušeni građevinski objekti. U blizini spomenute grobnice primijećene su strukture u obliku humaka karakteristične za nadsvođene grobnice te veća građevina koja bi mogla predstavljati crkveni objekt. Iako je lokalitet prekriven gustim raslinjem, uočeni su brojni ulomci građevinske krovne opeke i keramike.

Ključne riječi: terenski pregled, miljokaz, bedemi, arhitektura, nadsvođene grobnice

Početakom 2011. godine klesar Anđelko Maroš, stanovnik sela Velić udaljenog oko 8 km sjeveroistočno od grada Trilja, obavijestio je Konzervatorski odjel u Splitu o otkriću i ugroženosti grobnice koja se nalazi na zaravni između sela Jabuka i Velić uz magistralnu cestu Trilj-Livno (sl. 1). Nakon što je nadležni konzervator obišao naznačenu lokaciju sa stručnjacima iz

Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika Split, pokazalo se da uz grobnicu postoje građevinske strukture te je donesena odluka o terenskom pregledu. U njemu su zbog veličine lokaliteta sudjelovali stručnjaci iz nekoliko institucija. Pregled je obavljen u srpnju 2011. godine.¹

¹ U pregledu je tijekom mjeseca srpnja 2011. godine u tri navrata sudjelovalo sedam stručnjaka iz četiri institucije: dr. sc. Maja Petrinec i dipl. arh. Ante Jurčević iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika Split, mr. sc. Sanja Ivčević iz Arheološkog muzeja Split, dipl. arh. Danijela Petričević iz Muzeja Triljskog kraja te dr. sc. Dino Demicheli, dipl. arh.

Iva Kaić i mag. arheo. Vinka Bubić s Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zahvaljujem prof. dr. sc. Mirjani Sanader, voditeljici terenskog pregleda provedenog na području između Jabuke i Velića, što mi je preputila objavu ovog izvješća.

Sl. 1. Topografska karta prostora između sela Jabuka i Velić

Metodologija

U skladu sa suvremenim pristupom terenskom pregledu, postavljena je prikladna metodologija. U sklopu nje su prije odlaska na teren obavljani razgovori s mještanima, pregledane zračne snimke lokaliteta, podaci katastarskih čestica i topografske karte te su istraženi dostupni relevantni bibliografski podaci u kojima se spominje lokalitet ili okolno područje.² Kada se pri prvom izlasku na teren pokazalo da je zaista riječ o arheološkom lokalitetu,

² Bavec 1989; Grosman 1989; Howard 2007.

najvažnije je bilo locirati arheološke strukture na karti i obaviti preliminarnu zaštitu lokaliteta. Prikupljanje sitnog pokretnog materijala tada nije obavljeno nego je ostavljeno za buduća arheološka istraživanja kada će se obaviti geodetska priprema terena.³

³ U veljači 2013. god. (Tončinić 2013) obavljeno je prvo sustavno arheološko istraživanje lokaliteta kada su geodetski zabilježeni svi elementi arhitekture vidljivi na terenu. Uz pomoć foto skica i totalne mjerne stanice Leica TCR 805 izrađeni su crteži te snimljeni nalazi sitnog pokretnog materijala (Tončinić 2013; Demicheli 2013).

Sl. 2. Zemljišne parcele obuhvaćene terenskim pregledom (preuzeto s ARKODA: http://preglednik.arkod.hr/ARKOD-Web/#layers=DOF-client,ZU-client,DKP,LPIS_FILTERED,LPIS_200,LPIS_210,LPIS_310,LPIS_320,LPIS_321,LPIS_410,LPIS_421,LPIS_422,LPIS_423,LPIS_424,LPI S_490,LPIS_900,LPIS,SLOPE05,SLOPE510,SLOPE1015,SLOPE15,SLOPEnull,POP,POVS,GAEC6,Hidrolo%C5%A1ki%20podaci,3m%20 Vodoza%C5%A1titni%20pojas,10m%20Vodoza%C5%A1titni%20pojas,Obilje%C5%BEja%20krajobraza,To%C4%8Dke,Linije,Poligoni&map_x=522128.75&map_y=4832129.75&map_sc=1785)

Prilikom razgovora s mještanima pokušao se utvrditi naziv lokaliteta. Međutim, prema jednim lokalitet se zove *Grubišića torine*, a drugi ga nazivaju i *Krcine ograde*. Karta s brojevima katastarskih čestica lokaliteta pokazala je da su većinski vlasnici s prezimenom Krce. Iako u katastarskom planu k. o. Velić postoji lokalitet Grubišića torine, ispostavilo se da se taj lokalitet ne nalazi na području interesa pregleda. Naziv torine ili

ograde potvrđen je svjedočenjem mještana koji su istaknuli da se tijekom 20. st. naznačeni prostor koristio za ispašu i čuvanje stoke.

Pregledom zračnih snimki utvrđena je pokrivenost područja gustom mladom šumom što se potvrdilo i na terenu. Također je utvrđena izuzetna ugroženost građevinskih struktura jer je i na njima naraslo drveće. Kako se prvi izlazak na teren obavio u srpnju, kada

Sl. 3. Ostaci bedema (foto: D. Demicheli)

su spomenuta šumovitost zemljišta i slaba vidljivosti među točkama mjerenja bile osobito izražene, nije se mogla izvršiti potrebna geodetska priprema područja. Zbog toga je odlučeno da se u terenskom pregledu ne skuplja površinska građa. Ipak, kako bi se dobili što potpuniji podaci, u pregledavanje terena bio je uključen velik broj sudionika čiji je najvažniji zadatak bio lociranje arheoloških struktura na karti. Budući da su jedine dokumentirane površine kojima se raspolagalo bile one katastarskih čestica, pregled se izvršio uz pomoć katastarskog plana Jabuke (sl. 2).⁴

Povijest istraživanja

Godine 1921. na njivi Krivači pronađen je važan nalaz miljokaza s kojim selo Velić ulazi u arheološku literaturu. Na temelju natpisa M. Abramić je miljokaz datirao u 236. godinu u vrijeme vladavine Maksimina Tračanina (235.-238. godine) čije se ime nalazi na

spomeniku.⁵ Osim toga, drži da je nalaz miljokaza konačan dokaz kako je antička cesta Salona-Tilurij-Delminij-Bistue Nova išla istim pravcem, iako ne i istom trasom, kao i današnja cesta Trilj-Livno. Selo Jabuka spominje A. Milošević u *Arheološkim spomenicima gornjeg i srednjeg toka rijeke Cetine* zbog nalaza srednjovjekovne keramičke posude i tri komada željeznog oruđa.⁶ Isti autor u knjizi o arheološkoj topografiji Cetine uz popis literature navodi izvore koji uključuju terenske izvještaje i dokumentaciju koja se čuva u arhivu Muzeja Cetinske krajine u Sinju. Između ostalog, u izvještajima je sačuvan podatak kako je 1979. godine u selu Jabuka, na prostoru kuće A. Krce, nađen ranosrednjovjekovni grob.⁷ Srednjovjekovni grobovi su nađeni i na položaju Mali Dragavac zapadno od Jabuke, Veliki Dragavac jugozapadno od Jabuke i Maroševa njiva.⁸ U *Arheološkoj topografiji Ce-*

⁴ Pregledana površina obuhvatila je k. č. 213/8, 213/9, 227, 228/1, 228/2, 228/3, 228/4 i 226/10.

⁵ Abramić 1926-27, str. 140-142, sl. 3-4.

⁶ Milošević 1981, str. 64, br. 125.

⁷ Milošević 1998, str. 261-262, br. 447, sl. 427-428.

⁸ Milošević 1998, str. 265, br. 456 i 458; str 298, br. 522.

Sl. 4. Ostaci zidova pravokutne prostorije (foto: D. Demicheli)

tine opisano je i nalazište Grebčine (Jabuka) koje se nalazi oko 300 m južno od ceste Trilj-Livno. Na tom je položaju 1980. godine izvršeno rekognosciranje pri čemu su zabilježeni sporadični nalazi kostiju i jednog komada keramike što nije bilo dovoljno za kronološko određenje lokaliteta.⁹ Na prostoru prapovijesne gomile na Ražištima istočno od Jabuke također je 1980. godine obavljeno rekognosciranje.¹⁰ Kao slučajni nalaz iz 1958. godine na položaju Ražišta (Ržišta) zabilježen je i veći broj kremenih alatki.¹¹ U Jabuci na položaju Crnograd nalazi se kamena gomila, a na položaju Čabina gomila, sjeverno od Jabuke, nalazi se ili gomila ili obrambena kula što se rekognosciranjem iz 1986. godine nije moglo sa sigurnošću utvrditi.¹² Prapovijesne gomile nalaze se i na položajima Ulica i Gomilica na Ražištima te na već spomenutom po-

ložaju Ogradica na Ražištima.¹³ Na prostoru Krcine ograde, koji se nalazi između Jabuke i Velića, 1980. godine je također provedeno rekognosciranje. Ustanovljen je prapovijesni suhozidni bedem (oko 200 m dužine i oko 6 m širine) sa dva polukružna proširenja. Pretpostavljeni bedem se proteže pravcem sjever-jug, odnosno Krcina ogradica-Čačvina.¹⁴ Nalaz ranije spomenutog miljokaza također je zabilježen u *Topografiji*, međutim A. Milošević ga datira u vrijeme cara Lucija Vera (161.-169. godine).¹⁵ Prema izdanju *CIL XVII/4 – Miliaria Imperii Romani*, koji je između ostalog posvećen rimskim miljokazima iz Ilirika, ovaj spomenik ipak treba datirati u 236. godinu kao što ga je datirao i M. Abramić.¹⁶ U Veliću se nalazi i položaj Pod kosom gdje su nađene dvije gomile.¹⁷ U zaseoku Pudari u Veliću sačuvano je kasnosrednjovjekovno groblje.¹⁸

⁹ Milošević 1998, str. 254, br. 426.

¹⁰ Milošević 1998, str. 270, br. 468.

¹¹ Milošević 1998, str. 282, br. 498; Vuletić 1973, str. 10.

¹² Milošević 1998, str. 238-239, br. 390 i 391, sl. 389.

¹³ Milošević 1998, str. 249, br. 413 i 414; str. 270, br. 468.

¹⁴ Milošević 1998, str. 260, br. 444.

¹⁵ Milošević 1998, str. 260, br. 445, sl. 425.

¹⁶ CIL XVII/4, 327.

¹⁷ Milošević 1998, str. 278, br. 491.

¹⁸ Milošević 1998, str. 279-280, br. 494, sl. 453-454.

Sl. 5. Primjer urušenja zida građevinskog objekta (foto: D. Demicheli)

Ovim pregledom postojeće literature utvrđeno je kako su na prostoru od sela Jabuke, preko položaja Krcinih ograda, do naselja Velić zabilježeni arheološki nalazi iz prapovijesnog, rimskog i srednjovjekovnog razdoblja. Također je uočeno da se lokalitet na kojem je izvršen ovaj terenski pregled u literaturi ne spominje premda je njegovo stanje sačuvanosti vrlo dobro, stoga i vrlo vidljivo.

Rezultati

Tijekom terenskog pregleda 2011. godine bilježili su se, skicirali i fotografirali svi podaci na koje se naišlo. Dobiveni rezultati su se uspoređivali nakon završetka svakog pregleda. Dobiveni podaci pokazuju kako se na rubovima zaravni (približnih dimenzija 200x300 m) nalaze ostaci bedema (širina oko 1,60 m) načinjenog od klesanog kamena i vezanog žbukom (sl. 3). Unutar bedema uočene su pravilno raspoređene građevinske strukture koje se sijeku pod pravim kutom

i koje upućuju na ostatke naselja (sl. 4). Za gradnju se koristila tehnika *opus caementicium* koju u ovom slučaju karakteriziraju grubo tesani kameni blokovi približne veličine 30x20 cm (sl. 6). Sve spomenute građevine, iako urušene, još su uvijek vidljive, ali su neposredno ugrožene (sl. 5). Na području na kojem se vršio pregled primijećeni su brojni ulomci građevinske krovne opeke i keramike, ali koncentracija nalaza nije se dokumentirala iz ranije spomenutih razloga.

Na katastarskoj čestici br. 228/2, oko 30 m od istočnog zida bedema, uočena je nadsvođena grobnica koja je bila, nažalost, već devastirana nasilnim otvaranjem (sl. 7). Ipak se moglo ustanoviti da je sagrađena od tesanog kamena te su vidljivi ostaci bačvastog svoda. U njoj su, na dubini od oko 1,60 m od okolnog tla, pronađeni ostaci skeletnog ukopa bez grobnih priloga (sl. 8 i 9). Pokraj grobnice se nalaze ostaci veće građevine sa zidovima širine 0,60 m. O kakvom se objektu radi, ovim se površinskim pregledom nije moglo ustanoviti,

Sl. 6. Zid građen tehnikom opus caementicium (foto: D. Demicheli)

Sl. 7. Nadsvođena kasnoantička grobnica (foto: D. Demicheli)

Sl. 8. Pogled na unutrašnjost grobnice (foto: D. Demicheli)

tim više što nisu registrirani specifični nalazi. Međutim, postoji mogućnost da se radi o ostacima crkvene građevine jer je na okolnom prostoru uočeno nekoliko humaka koji svojim oblikom upućuju na nadsvođene grobnice koje su inače bile vezane za ranokršćanske crkve.¹⁹ Slična situacija zabilježena je prilikom slučajnog nalaza kasnoantičkog groba u Gali kod Sinja 1985. godine. Taj je grob sadržavao priloge na temelju kojih je datiran u 4. stoljeće. U njegovoj blizini je pronađena znatna količina građevinskog kamena i žbuke što upućuje na ostatke sakralne arhitekture. Kako se na tom lokalitetu nisu vodila arheološka iskopavanja, sve ostaje na razini pretpostavke.²⁰ U arheološkoj literaturi posvjedočeno je i nekoliko primjera kasnoantičkih grobnica *a pozzetto* tipa koje su nađene uz zapadne zidove nartekasa kasnoantičkih crkava i to u Vrbi kod Glamoča²¹, Oborcima kod Donjeg Vakufa²² i Varvari na izvoru Rame.²³ O kasnoantičkim grobnicama na

svod nađenima uz ostatke crkvene arhitekture dosta se raspravljalo.²⁴ Međutim, postojanje eventualne crkvene arhitekture na prostoru između sela Jabuka i Velić u triljskom kraju te njena veza s otkrivenom grobnicom može se potvrditi isključivo sustavnim arheološkim istraživanjima.

Iako trenutno ne možemo sa sigurnošću definirati vrstu i vrijeme funkcioniranja lokaliteta, obavljene su sve propisane radnje njegove zaštite kao što su izvršeni terenski pregled i registracija lokaliteta. Ostaci bedema i građevinskih struktura unutar njega, površinski nalazi keramike, kao i postojanje spomenute nadsvođene grobnice, pružaju argumente za daljnje istraživanje lokaliteta. Arheološka istraživanja ovoga lokaliteta smještenog između Jabuke i Velića nesumnjivo bi pridonijela upotpunjavanju arheološke slike triljskoga kraja.

¹⁹ Cambi, Gamulin, Tonković 1999, str. 45; Miličević-Capek 2009, str. 225.

²⁰ Milošević 1990, str. 347 i bilj. 22, 23.

²¹ Bojanovski 1980-81, str. 195-209.

²² Basler 1960, str. 59-70.

²³ Nikolajević 1969, str. 219-223.

²⁴ O toj tematici su još, između ostalih, pisali Paškvalin 1959, Bojanovski 1964, Nikolajević 1969, a u novije vrijeme Imamović 1996, Miličević-Capek 2009.

Sl. 9. Skeletni ukop u kasnoantičkoj grobnici (foto: D. Demicheli)

Vinka Bubić

A FIELD SURVEY OF THE ARCHAEOLOGICAL SITE NEAR VELIĆ

(Summary)

In 2011, the Conservation Department in Split received a report concerning the discovery of a vaulted tomb. The tomb is located close to the main road Trilj-Livno, between the villages Jabuka and Velić. Experts from four institutions carried out the archaeological field survey of the marked area. Before doing the field survey, several interviews with the local population had been done. Furthermore, aerial photographs and topographic maps of the site had been examined and the available relevant bibliographic data, which mentions either the site or the surrounding area, had been studied. Among the published material, the most prominent is the milestone found in 1921 near Velić. The milestone was dated to the 3rd century. However, the location of the vaulted tomb has not been mentioned in scientific literature so far. Therefore, the main goal of the field survey was to record, document and protect the new archaeological site between the villages Jabuka and Velić. The recorded data revealed the remains of walls (1.60 m wide) made from carved stone and consolidated with mortar. Experts recorded building structures spread out evenly inside the wall perimeter, which indicate the remains of a settlement. Although still visible, all recorded buildings were heavily demolished. In the vicinity of the detected tomb, structures were found which could possibly be linked to other vaulted tombs. The remains of a large building, possibly a church, were also detected nearby. Although the site is covered in thick vegetation, numerous fragments of roof tiles and pottery were found. During this phase of research, we are not able to define the exact type of settlement, nor the period when it was in use, but we managed to provide all the necessary protection measures for the site.

Keywords: archaeological survey, milestone, rampart, architecture, vaulted tombs

Ovaj rad je financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom 6505 *Between the Danube and the Mediterranean. Exploring the role of Roman military in the mobility of people and goods in Croatia during the Roman Era.*

KRATICE

CIL XVII – Corpus Inscriptionum Latinarum, Miliaria Imperii Romani, pars 4, fasc. 2, Berlin 2012.

GZM – Glasnik Zemaljskog muzeja

VAHD – Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku

LITERATURA

Abramić 1926-27

M. Abramić, *O novim miljokazima i rimskim cestama Dalmacije*, VAHD 49, Split 1926-27, 139-155.

Basler 1960

Đ. Basler, *Bazilika u Oborcima – Arheološka problematika i konzervatorski zahvat*, Naše starine 7, Sarajevo 1960, 59-72.

Bavec 1989

U. Bavec, *Prispevek k metodam arheološkega terenskega pregleda in slovenska izkušnja*, Arheo 9, Ljubljana 1989, 34-40.

Bojanovski 1964

I. Bojanovski, *Kasnoantičke grobnice na svod u Čitluku i njihova prethodna konzervacija*, Naše starine 9, Sarajevo 1964, 103-122.

Bojanovski 1980-81

I. Bojanovski, *Kasnoantička bazilika u Vrbi na Glamočkom polju*, GZM, n. s. 35-36, Sarajevo 1980-81, 195-211.

Cambi, Gamulin, Tonković 1999

N. Cambi, A. Gamulin, S. Tonković, *Starokršćanska bazilika u Zmijavcima*, Split-Zmijavci 1999.

Demicheli 2013

D. Demicheli, *Izvešće o rezultatima arheoloških istraživanja provedenima na arheološkom lokalitetu Velić kod Trilja u srpnju 2013. godine*, podneseno Ministarstvu kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu, Zagreb 2013.

Grosman 1989

D. Grosman, *Tehnike terenskega pregleda*, Arheo 9, Ljubljana 1989, 58-63.

Howard 2007

P. Howard, *Archaeological Surveying and Mapping: recording and depicting the landscape*, London – New York 2007.

Imamović 1996

E. Imamović, *Rezultati probnih iskopavanja u Podastinju, Višnjici i Gromiljaku kod Kiseljaka*, GZM, n. s. 47, Sarajevo 1996, 61-92.

Miličević-Capek 2009

I. Miličević-Capek, *Novi nalazi kasnoantičkih grobnica na svod u Donjoj Hercegovini*, Archaeologia adriatica 3, Zadar 2009, 223-236.

Milošević 1980

A. Milošević, *Arheološki spomenici gornjeg i srednjeg toka rijeke Cetine*, Zbornik Cetinske krajine 2, Sinj 1981, 1-136.

Milošević 1990

A. Milošević, *Porijeklo i datiranje keramičkih posuda u grobovima ranoga srednjega vijeka u Dalmaciji*, Diadora 12, Zadar 1990, 327-370.

Milošević 1998

A. Milošević, *Arheološka topografija Cetine*, Split 1998.

Paškvalin 1959

V. Paškvalin, *Dva nalazišta kasnoantičkih grobova na svod i kratak osvrt na dosadašnje nalaze tih grobnih kamera na teritoriju Bosne i Hercegovine*, GZM, n. s. 14, Sarajevo 1959, 140-160.

Nikolajević 1969

I. Nikolajević, *Kasnoantičke presvođene grobnice u srednjovjekovnoj crkvenoj arhitekturi Bosne i Hercegovine*, u: A. Benac (ur.), *Simpozijum Predslavenski etnički elementi na Balkanu u etnogenezi Južnih Slovena*, Sarajevo 1969, 217-226.

Tončinić 2013

D. Tončinić, *Izvješće o rezultatima arheoloških istraživanja provedenima na arheološkom lokalitetu Velić/Jabuka kod Trilja u veljači 2013. godine*, podneseno Ministarstvu kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu, Zagreb 2013.

Vuletić 1973

A. Vuletić, *Novi neolitski nalazi na području Cetinske krajine*, Sinj 1973.

